

פרוטוקול מס' 155

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט, מיום ד',
י"ג בכסלו תשל"ב (4.12.71), בשעה 8.30.

חברי הוועדה:

נכחו:

י. גולדשמידט - היו"ר
פ. ביבי
א. אנקוריון
י. קורן
ש.ז. אברטוב
ר. ארזי
י.ה. קלינגהופר
ט. פרוש
ח. צדוק
פ. אביזוהר
ב. הלוי

מוזמנים:

פרופ' א. ידין
ד"ר רקובר
מר דמביץ
הרב גולדשמידט
הרב ישראלי
- משנה ליועץ המשפטי לממשלה
- משרד המשפטים
- משרד המשפטים
- טוענת הרבנות הראשית
- טוענת הרבנות הראשית

מזכירת הוועדה:

ר. מלחי

רשם:

א. סידרי

סדר-היום:
1. פקודת הדירות (נוסח חדש), תשל"ב-1971
2. חוק יחסי סמון בין בני זוג, תשכ"ט-1969
(סעיפים 6 ו-7)

(4.12.71 1011)

1. פקודת הדירות (נוסח חדש), תשל"ב-1971

היו"ר י. גולדשמידט:

אני פותח את הישיבה.

הסעיף הראשון הוא: פקודת הדירות (נוסח חדש), תשל"ב-1971, אשר העברנו לוועדה המשנה בראשותו של חה"כ קלינגהופר. הוועדה השלימה את עבודתה, ואני מבקש את חה"כ קלינגהופר להציג את העניין.

י.ה. קלינגהופר:

המקור הוא פקודת הגבלת שכר דירה (דירות) משנת 1940. החוק כולו קצר ביותר ובתרגום עברי יצא עוד יותר קצר. ב-23 בנובמבר אישרנו את הנוסח החדש של הפקודה הזאת אשר חישא את הכותרת "פקודת הדירות (נוסח חדש), תשל"ב-1971".

ועדת המשנה לא מצאה כל נקודת אחיזה להכניס שינוי איזה שהוא בנוסח, אשר הועבר אלינו מהוועדה הסטטוטורית בהרכב: השופט חיים כהן, ששימש יושב-ראש, פרופסור פלר עו"ד שמרון, גב' קרפ ממשרד המשפטים וד"ר שטראוס.

אני מבקש לאשר את הנוסח הזה.

א. אנקוריון:

האם מהחוק הזה נשאר רק סעיף אחד?

י.ה. קלינגהופר:

שכחתי להוסיף, כי הכוונה היא להביא לאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט, בבוא העת, נוסח משולב של חוקי הגנת הדייר. גם הפקודה הזאת תשולב אז באותו נוסח משולב. אולם צריך היה לקבוע תחילה נוסח חדש, כדי שאפשר יהיה לכלול אותו אח"כ - לפי סעיף 13 לפקודת סדרי השלטון והמשפט - לנוסח המשולב של כל דיני הגנת הדייר.

א. אנקוריון:

נדמה לי ששם הפקודה יומרני מדי. הוא מחאים יותר לנוסח השלם של כל החוקים האלה ולא לסעיף אחד בלבד. השם עלול להטעות את אלה שעוסקים בפרקטיקה בעניינים אלה. נדמה לי שמוטב היה להשאיר את השם הקודם "פקודת הגבלת שכר דירה".

ר. ארזי:

אני סבור שאין כל מניעה לקבל את הסעיף היחיד הזה. נכון שהשם הוא קצת יומרני, ואפשר לחשוב שיש פה תוכן הרבה יותר עשיר, ולא אתנגד לשם אחר, אבל אין כל סיבה לא לאשר את הסעיף הזה. ידוע לי על כמה מקרים, שבעקבות חוק הגנת הדייר החדש לא כל המשכירים, ועורכי הדין שלהם, דייקו בחביעות להעלאת שכר, והיו שחבעו לשלם את החוספת, אשר היתה צריכה לחול בשני חלקים - 2/3 עד ה-1.4.71 ומלוא החוספת מה-1.4.72 - מיד. דיירים שלא ידעו את פרטי החוק שלמו. משום כך חשיבות החוק הזה אקטואלית ממש.

בנוסח המוצע נאמר "הועלו דמי השכירות" וכו'. ברור שכאן הכוונה היא שדמי השכירות הועלו על-ידי המשכיר. האם אין מקום לומר זאת בפירוש, אף כי זה מחברר מהחוכך?

י.ה. קלינגהופר:

החוק חל אף אם דמי השכירות הועלו בהסכמת הדייר. חוץ מזה, המלים "על ידי המשכיר"

אינן מופיעות בנוסח המקורי.

זו אינה חקיקה; זהו רק נוסח חדש.

היו"ר י. גולדשמידט:

אשר לנוסח, ברור שהוא צריך להיות נאמן
למקור, ואין מקום, בהזדמנות זאת, לעשות

א. ידין:

תיקונים.

גם לי נראה קצת קשה שהשם המוגבל של
הפקודה, שהיה "פקודת הגבלת שכר דירה (דירות)". ייהפך עתה לשם הכולל
לגמרי "פקודת הדירות". כאילו מי יודע על מה מדובר כאן. לא ברור לי
מדוע הוועדה שניסחה זאת לא קבעה את השם "פקודת הגבלת שכר דירה
בדירות".

מר דמביץ:

ראשית-כל - לגבי ההסטוריה. בחוק הגנת
הדייר משנת תשכ"ד התחילו לקרוא למען
הקיצור לפקודת הגבלת שכר דירה (דירות) - "פקודת הדירות". נחלינו
בזה כאשר הצענו את הצעת הנוסח החדש, והוועדה הסטטוטורית ראתה שאין
בזה רע. בייחוד שהדבר נעשה למען הקיצור, ובשים לב לעובדה שהפקודה
הזאת תחיה בתור פקודה עצמאית רק זמן קצר בלבד.

בשנת תשט"ו בוטלו כל סעיפי הפקודה פרט
לסעיפים 6 ו-7. בשנת תשי"ח בוטל גם סעיף 7 ונשאר רק סעיף 6. כדי
לשלב פקודה מנדטורית לנוסח משולב של חוק יש לנוסח אותה תחילה בנוסח
חדש. רק הנוסח החדש יכול להשתלב בנוסח המשולב. הכנו איפוא נוסח
חדש לסעיף היחיד הזה שנותר כדי שנוכל לשלב אותו באותו נוסח שיכלול
את כל חוקי הגנת הדייר.

הה"כ ארזי שאל האם אי-אפשר להוסיף אחרי
המלים "הועלו דמי השכירות" את המלים "על ידי המשכיר". הנוסח האנגלי
אומר בדיוק כך (מצטט אותו). לאמור, העלאה זו אינה בהכרח העלאה שמעלה
בעל הבית לבדו, אלא אף אם הדייר מסכים עם אותה העלאה, על אף הסכמתו.
רשאי הוא לחזור בו תוך ששה חודשים ואז אינו חייב לשלם אותה.

ש.ז. אברמוב:

אני חושב צריך לאשר את החוק הזה. כמובן
שה איננו אלא שלב זמני בדרך הקודיפיקציה
השלימה של כל חוקי הגנת הדייר, כאשר כל החוקים הנוגעים לאותו ענין
ייכללו בנוסח משולב אחד.

י.ה. קלינגהופר:

האמת היא שאפשר לשנות את הכותרת. מדוע
ועדת המשנה לא אימצה את הכותרת הקודמת?
מר דמביץ כבר הזכיר לנו, סעיף 6 לפקודה הוא היחיד שנותר מכל הפקודה.
הבאנו בחשבון שאורך החיים של חוק זה, בצורתו הנוכחית, יהיה קצר ביותר,
משום שעומדים לשלבו לנוסח משולב, ולא מצאנו לנכון לשנות את השם, אף
כי בדרך-כלל איננו מהססים לעשות זאת אם הדבר דרוש. אבל אני אישית
לא אחנגד אם הוועדה תמצא לנכון לשנות את השם ל"פקודת הגבלת שכר דירה
(נוסח חדש)".

היו"ר י. גולדשמידט:

נדמה לי שבכל-זאת צריך להתייחס בזהירות
להצעה זו. אינני יודע אם השם המוצע הוא
נוח יותר לגבי אותו סעיף יחיד שבחוק הזה. מה גם שחזר חצי שנה אני
מניח שהחוק כולו ייעלם בעקבות שילובו לנוסח המשולב של חוקי הגנת הדייר.
תוך מזה, אם נדביק לפקודה הזאת שם אחר המדבר על הגבלת שכר דירה,
ייצא שלגבי אותו סעיף אחד ויחיד אנחנו מעלים שני שמות בשביל נושא
אחד - שם החוק וכותרת השוליים - כלומר אותו תוכן אנחנו מגדירים
פעמיים בצורה שונה. לכן נראה לי יותר השם הכולל של החוק "פקודת
הדירות".

ג. ארזי: אפשר להפוך את כותרת השוליים לכותרת ראשית.

א. אנקוריון: לא שוכנעתי שחוק זה צריך להחקבל דווקא היום. אין שום סיבה מדוע הוועדה לא תוכל לטפל באותו קודקס שלם ולהביא לפנינו דבר מושלם.

י.ה. קלינגהופר: לפי החוק זה לא יחכן. אינך יכול לשלב פקודה מקורית לנוסח משולב. קודם עליך להפוך אותה לנוסח חדש.

א. אנקוריון: אם כן, הדבר ההגיוני ביותר הוא להשאיר את השם הקיים. לפי הצעת חה"כ קלינגהופר, דהיינו "פקודת הגבלת שכר דירה (נוסח משולב)". מוטב להחזיק בשם הקיים. במקרה זה, מאשר להכניס שם שלא היה, בעיקר שהוא יומרני ומטעה.

ב. הלוי: כפי שכבר נאמר לנו השם "פקודת הדירות" הופיע כבר בהגדרות של החוק משנת תשי"ד. על כן, אינני רואה כל סיבה מדוע לא לאמץ את השם החדש.

היו"ר י. גולדשמידט: נכריע בהצבעה בין שני השמות המוצעים לחוק: "פקודת הדירות (נוסח חדש)", תשל"ב-1971 או "פקודת הגבלת שכר דירה (נוסח חדש)", תשל"ב-1971.

ה צ ב ע ה

ההצעה לקרוא לחוק "פקודת הגבלת שכר דירה (נוסח חדש)", תשל"ב-1971 - נתקבלה

היו"ר י. גולדשמידט: עתה אני מעמיד להצבעה את אישור הנוסח החדש עם השם כפי שנתקבל.

פקודת הגבלת שכר דירה (נוסח חדש), תשל"ב-1971 - אושרה

מר דמביץ: לפי החוק על הוועדה לקבוע כי הנוסח החדש יתפרסם ברשומות תוך עשרת הימים הקרובים מהיום.

היו"ר י. גולדשמידט: הוועדה קובעת זאת.

2. חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשכ"ט-1969

היו"ר י. גולדשמידט: אנחנו עוברים לסעיף השני בסדר-היום - חוק יחסי ממון בין בני זוג. נמשיך בשמיעת החשובות של אורחיינו הנכבדים הרב גולדשמידט והרב ישראלי.

הרב גולדשמידט: אחת הטענות כלפי דברינו הייתה: אתם דיברתם נגד החוק בכללותו; הדבר לא יחכן, משום שהחוק נתקבל כבר בקריאה ראשונה; הוועדה דנה עתה בפרטי החוק ולא בצורך העקרוני בו. עד כמה שידוע לי, חוקים רבים מקבלים צורה אחרת

לגמרי בקריאה השנייה. אין ספק שאחרי הקריאה הראשונה אי-אפשר לבטל את מהות החוק. זו צריכה להשאר, אולם פרטים יסודיים משתנים בדיוני ועדות הכנסת ואף אחרי קבלת הסתייגויות על-ידי הכנסת. לי נדמה שמהותו של החוק - ועל כן מדברים רוב סעיפיו - היא הסכם נישואין. יש בו רק סעיף אחד, הוא סעיף 5, היוצר פיקציה משפטית לפיה מי שלא עשה הסכם נישואין - כאילו הסכים להסדר איזון משאבים. כלומר, גם הסעיף הזה מנוסח בדרך ההסכמה. אם תשנה הכנסת את סעיף 5, אין זה אומר שהיא מבטלת את החוק. אדרבה, החוק קובע שהכל יוסדר על פי הסכם. השאלה היא רק, האם ההסכמה צריכה להיות מפורשת או אפשר לעשות פיקציה כאילו יש כאן הסכמה.

בפעם הקודמת כבר הצבענו על הנקודה, שאילו דובר כאן בנישואים בין עורכי-דין, אשר הדעת נוחתת כי מכירים הם את חוקי המדינה, אפשר היה לומר: הם ידעו מראש שאם לא יעשו הסכם יראו אותם כאילו הסכימו וכו'. אולם הציבור הרחב אינו ציבור של משפטנים. נכון, שכאשר אדם נאשם בעבירה פלילית אי-ידיעת החוק אינו מהווה הגנה. אולם כאן מדובר בענין אזרחי מובהק. ואי-אפשר להגיד שאנשים אשר כלל לא ידעו במה מדובר יראו כאילו הסכימו.

אפשר כאן להוסיף ולומר: אפילו כאשר אדם חותם על הסכם כזה לפני חופתו, יתכן שגם אז אינו רואה את כל התוצאות האפשריות - אבל יש הבדל, משום שאדם אינו ממהר מטבעו לחתום. הוא אינו חותם אם איננו יודע על מה הוא חותם. אבל לקבוע כלל שאדם לא חתם, לא ידע ובכל-זאת רואים אותו כאילו הסכים למשהו - זה נראה לי מרחיק לכת.

אצל הרמב"ם יש הלכה בענין זה - "הודה בכתב ידו" (כאשר מדובר בענין ממוני). אומר הרמב"ם שגם אם השטר היה כתוב בלשון הגויים, שהחותר לא ידע לקרוא בה, ויש עדים שהוא חתם בלי לקרוא, בכל-זאת מתחייב הוא בהתימתו. מדוע? מסביר הרמב"ם: כל הסופר על אחרים הרי הוא גומר בדעתו, ומה שאמר לו אותו איש הבקיא בלשון הגויים כאילו הוא העביר על עצמו. כלומר, אם הוא חתם מחור אמוץ באדם שאמר לו לחתום ושהסביר לו על מה הוא חותם - הוא מתחייב. אבל שאדם יתחייב בלי כל מעשה מצדו - זה דבר קשה מאד.

הה"ב צדוק שאל: מה אם דושמי הנישואים יסבירו זאת לבני הזוג עוד לפני הנישואין? הדבר איננו פשוט. לא קל להסביר ענינים כאלה לאנשים שעומדים לפני החופה. בכל-זאת אפשר היה להסתמך על כך בתנאי מסויים. אילו הוטל על דושמי הנישואים להסביר לבני הזוג על מה הם נדרשים לחתום, משבע הדברים שהם יתייעצו במי שתייעצו אם לחתום או לא לחתום. אולם אם דושמי הנישואים יאמר לבני-הזוג: אם לא תחתמו - יש חוק והוא יטדיר את יחסי המעון ביציפתם, מן הסתם יחשבו רוב האנשים: הפנסה בוודאי חשבה על הכל כאשר חוקקה את החוק - למה לנו לעשות הסכם?

כדי להדגיש מה היא הפטיכולוגיה של בני-זוג ההולכים להינשא הרשו לי לספר לכם על מקרה אופייני: כאשר נשאל הבעל, במקרה של סיכסוך המור מאד עם אשתו, מדוע לא עשה הסכם לפני הנישואים, הוא ענה: לפני הנישואים היא הייתה מלאך ועם מלאכים אין עושים הסכמים. לתומו הוא אמר זאת ויש בכך הרבה אמת. בכל-זאת, אם אדם נדרש לחתום - הוא מהרהר על מה הוא חותם. אילו דושמי הנישואים היה בבחינת אישיות שיכולה להסביר לחתן ולכלה מה מהותו של הסכם נישואים, ואילו לחתן ולכלה היחה סבלנות לשמוע זאת, ולא לחשוב שזהו חלק מאיזה טכס דתי שהם מוכרחים לעבור, ושלא שמים לב אליו, יתכן ואפשר היה לראות בכך איזה פתרון, אבל בתנאים הקיימים זה קשה מאד.

שאלת? היחה: אם נטיל בחוק תובה על רושמי
הנישואים להסביר, האם אנחנו יכולים לסמוך

ח.י. צדוק:

זה יקויים?

הרב גולדשמידט:
בענין זה יש עוד בעיה, שאולי גם היא צריכה
למצוא את פתרונה. היום יש יותר מדי רושמי
נישואים במדינה. אינני מדבר על מסדרי הקידושין, אלא על הרישום בלבד.
בכל עיר ובכל כפר יש רושם נישואים, ויחזק שהרבנות הראשית תצטרך לחת
דעה על כך ולהגביל את מספרם. אז הבעיה תהיה יותר קלה. מכל מקום
איך לי טפק, שאם יטילו על רושמי הנישואים לעשות פעולה כלשהי, שלא תהיה
בניגוד לדין חורה - וענין הסכם הנישואין הוא את ההלכה - הם יעשו
זאת בחפץ לב.

ח.י. צדוק:

אי-אפשר להכריח זוג לחתום. אפשר להסביר
להם מה האפשרויות, אבל אי-אפשר לכפות
עליהם לחתום. השאלה היא, שרושם הנישואים יצטרך לומר: אתם יכולים
לחתום על הסכם ואתם יכולים לאמץ לעצמכם את הסידור שקבע המחוקק.
אנחנו, המחוקקים, איננו יכולים להשאיר חלל ריק. אנחנו מוכרחים לומר
מה הדין אם לא נחתם דבר.

הרב גולדשמידט:

לדעתי, זו יותר בעיה חינוכית ולא בעיה שאפשר
לפתור אותה בדרך של חקיקה. צריך לחנך את
הציבור לצורך להגדיר דברים לפני הנישואים. במיוחד נוגעת בעיה זו
למקרים של זיווג שני, כאשר יש ילדים מהזיווג הראשון. אם יהיה חוק
לפיו אפשר לעשות הסכמי נישואים, בכל המקרים שלא יהיו הסכמים - יהיה
שריר דין חורה. במשך הזמן אפשר להביא לכך, שרוב האנשים אמנם יחתמו
על הסכמים.

ב. הלוי:

מהי דעת כבודו אילו היינו מבטלים אותה
פיקציה, שרוואים אדם כאילו הסכים, והיינו
כותבים: כל עוד לא עשו בני הזוג הסכם נישואין יחולו על יחסי הממון
ביניהם הפרקים הבאים של החוק?

הרב גולדשמידט:

זה אותו דבר. לגבי מי שקורא את החוק, אולי
יש הבדל; אבל לגבי אדם שאיננו מכיר את החוק
אין הבדל.

ב. הלוי:

בניח שהיינו מקבלים את טענתך, שיש כאן
פיקציה משפטית, משום שרוואים אותם כאילו
הסכימו, ובמקום הניסוח הזה היינו אומרים, שבמידה ובני הזוג לא הסדירו
ביניהם את יחסי הממון שלהם חלות הוראות החוק.

היו"ר י. גולדשמידט:

גם עתה, לפני קבלת החוק, כאשר חלה ההלכה,
קיים למעשה אותו מצב. וכי כל בני הזוג
מכירים את ההלכה.

ב. הלוי:

בדני ממון אפשר להתנות. מאחר והזוג עיי
בדבר יכולים להתנות - גם הכנסת יכולה.
זהו שאלתי.

הרב גולדשמידט:

הזכרנו זאת בפעם הקודמת בהקשר לחקנות
הקהילות. השאלה היחה: אם לקהילות היה
מוותר להחקיין חקנות, האם הכנסת פחותה מהן? המהרי"ק, אחד מגדולי
הפוסקים באיטליה, אמר: גם המינהגים מחייבים, לא רק התקנות, אולם

כל זה חל על פרטים ועל מקום מסויים ומוגדר. אין הדבר הזה חל לגבי תקנה כללית. הוא אומר שתקנה כללית, שאינה עולה בקנה אחד עם דין ההלכה - אין לך עקירה גדולה מזו של דברי תורה. מה שמוצע כאן הוא, להחיל חוק שהוא בניגוד לדין תורה על כל אותם בני זוג שלא יעשו הסכמים ביניהם. ולא רק זה, אלא שחוק זה יחייב גם את בתי-הדין הרבניים.

היושב-ראש שאל: הלא גם היום, כשזוג הולך להתחתן, אין הוא מכיר את חוקי ההלכה, אין הוא יודע מה זה נכסי מלוג, מה זה נכסי צאן ברזל וכו'. לכאורה זה כך, אבל יש הבדל. כל עניני הרכוש והממון האלה חלים בתוך תקופת הנישואים. כאשר בני-הזוג מתגרשים, כל אחד מקבל את נכסיו. יש הלכה הקובעת, שאפילו אשה שבגדה וזנחה, ועל בעלה לגרשה, מחזירים לה כל מה ששייך לה. בגמרא יש ביטוי מאד חריף על כך: האשה אמנם זנחה - אבל כליה לא עשו זאת. לכן, צריך להחזיר לה הכל. כלומר, מדובר כאן בענינים המתעוררים תוך כדי חיי הנישואים. אנשים ההולכים להתחתן יודעים שהולכים לחיות חיים משותפים. ואפילו אחרי שהתעוררה בעיית נכסי המלוג, בעקבות חוק שיווי זכויות, וביהמ"ש פסק מה שפסק במשפט סידיס המפורסם - כמה חביעות על נכסי מלוג היו מאז? נדמה לי שמקרה סידיס היה היחיד. אלא מה? הבעיה התעוררה בהקשר אחר, בקשר למזונות. באה אשה שיש לה הרבה פירות מנכסים וחובעת מבעלה מזונות כאן מתעוררת שאלה אחרת: אם היא תובעת מזונות - איפה הפירות שלה? ואמנם השופט העליון אגרנט ציין, שהמחוקק לא נתן דעתו על כך שיכולה להתעורר בעיה של מזונות, ועוד מספר שופטים הפנו את תשומת לב המחוקק שיש לתקן מצב זה מפני שהוא בלתי נסבל.

כאשר זוג מתחתן - כמעט ואין בעיות כאלה. בעיית נכסי המלוג היא מאד רחוקה אז. נכסי צאן ברזל גרשמים בכחובה. כלומר, אם האשה חרושה רכוש למשפחה, הבעל רושם אותו בכחובה ומקבל אחריות עליו. יש כאן איפוא מעין הסכם בין בני הזוג. עובדה היא שהמחוקק, באנחתו נוסח שנתקבל בקריאה הראשונה, לא רצה לעקור דין תורה, אלא הניח הנחה שבאין הסכם כאילו נעשה הסכם. השאלה היא, האם אנשים שלא חושבים על כך כלל ועיקר, שאולי ואינם מניחים ולו לרגע שפעם יתגרשו האם יש לראותם כמי שעשו הסכם בעניני ממוץ.

בישיבה הקודמת טענו, שלא יתכן כי בית-דין רבני יידרש לפסוק שלא לפי דין תורה. אמר ח"כ אביזוהר בעקבות טענה זו: אם כן, גבנה את החוק אחת - מי שרוצה יפנה לבית-המשפט האזרחי ומי שרוצה יפנה לבית-הדין הדתי. אנחנו אומרים שזה לא יתכן. מדוע? אמנם החוק הוא מעין חוק גירושין בעניני ממוץ, אולם אין הוא בא לעקור את חוק הנישואים והגירושין, ולא יתכן שבדלת אחורית של חוק הדין בעניני ממוץ היעקר כל משמעותו של חוק הנישואים והגירושין.

ציטטתי בפעם הקודמת את דברי השופט זילברג. הוא הסביר זאת היטב. 99% של הזוגות המתגרשים - ואולי אפילו יותר - מתגרשים על פי הסכם. בתהליך הגירושין יושבים זה מול זה שני אנשים שאין להם כל אמוץ הדדי, אף אחד איננו מאמין לשני, ואם להוסיף את החששות שיש לעורכי הדין המייצגים אותם, הרי שעומדים ומתווכחים על קוצו של יו"ד. הייתי אומר שהסכם הגירושין הוא מעין הסכם שביהמ"ש בין שני שונאים. לדעתי לא יתכן שבמקום אחד יגמר הגש ואילו ערכאה אחרת חכרע ביחס לרכוש.

אני רוצה להזכיר-לכם, שכבר האנגלים, בימי המנדט, התריעו נגד קפיצה מבית-משפט לבית-משפט. היום קיים מצב כזה לגבי מזונות. המחוקק נתן לאשה את האפשרות לבחור בין בית-הדין לבית-המשפט. מה קודא? אחרי החדיינות של שנים, אחרי ששני הצדדים הוציאו כסף רב על ההחדיינות, אם נדמה לאשה, לפי הבעת פני הדיינים, שפסק-דין

עלול להיות לא לטובתה - היא קופצת לביה-המשפט. ואי-אפשר לעשות כלום. היא מודיעה לביה-הדין שמבטלת את החביעה ופונה לביה-משפט אזרחי. לכן, היות ועניני הממון כרוכים בגט עצמו, לא טוב ששני הענינים האלה יתבררו בפורומים שונים.

בעקבות חוק בחי דדין הרבניים, אשר

בסעיף 4 דן בהגשת תביעה מזונות של האשה נגד בעלה. התעוררה בעיה מזונות הילדים, כלומר, איפה אפשר להגיש תביעה למזונות הילדים. אנחנו טענו: לא יתכן שהמחוקק דאג רק לזוג השור ילדים; אם המחוקק נתן לאשה אפשרות לפנות לביה-הדין בתביעת מזונות, מן הסתם היא יכולה לחבוע גם עבור הילדים. ביה-המשפט העליון פסק, שאת מזונותיה יכולה היא לחבוע בביה-הדין, ואילו לגבי מזונות ילדיה יכולה היא לפנות לביה-המשפט המחוזי. כלומר, שוב התפלגות הדיון וקפיצה ממקום למקום, אם כי, למעשה, הבעיה היא אחת. אחרי כן היו עוד כמה פסקי-דין וביה-המשפט ראה שלא יתכן פיצול כזה של הדיון.

כאן הבעיה יותר רצינית מאשר מזונות.

כשבאים להתגרש צריך לחלק את הרכוש. לזה דאג חוק הנישואין והגירושין משנת חשי"ג כאשר קבע, שענין הכרוך בגירושין יידון בביה-הדין הרבני. לא יתכן שלגבי הרכוש יילכו לערכאה אחת ולגבי הגט יילכו לערכאה אחרת. הקנסת איננה דנה עכשיו בחוק הנישואין והגירושין. כלומר, הנחה זו, שענין הכרוך בגירושין שייך לביה-הדין הרבני, עדיין שרירה וקיימת. אלא מה? רוצים לחוקק חוק אשר יחייב את ביה-הדין הרבני לפסוק בניגוד לדין תורה, וזהו דבר שלא מתקבל על הדעת.

חח"ב צדוק שאל עוד שאלה: הרי סוף-סוף -

הוא אמר - אשה שאין לה רכוש, מצבה יהיה טוב יותר אחרי קבלת החוק. מהי המציאות? כאשר בני הזוג יבואו להתגרש לא יעזור שום דבר, אלא אם כן תבטלו את הזכות להסכמים. נדמה לי שזהו אחד מיסודות חופש הפרט - חופש עריכת הסכמים, ואינני מניח שיוחק חוק שיאסור עשיית הסכמים. אבל אפילו נניח שנגביל את חופש הפרט בנקודה זו; מה תהיה התוצאה? לא יהיו גירושין. נהיה, חס וחלילה, כמו הקתולים. באנגליה יש 200 אלף ילדים בלתי חוקיים ומנת חלקם היא סבל. מדוע? משום שהחוקים של עמים רבים אינם מכירים בגט המבוטס על הסכם.

ילדים בלתי חוקיים אינם ממזרים.

ת.י. צדוק:

נכון, אבל הם סובלים. התעניינתי בזמנו

הרב גולדשמידט:

בחוק הרוסי, אחרי מלחמת העולם השנייה. הוא החמיר מאד לגבי ילדים שנולדו מחוץ לנישואים, עד כדי כך שלא היו מזונות וירושה. התפיסה היסודית שלהם הייתה: המשפחה מהווה את התא היסודי של המדינה; אם המשפחה לא תהיה בסדר - גם המדינה לא תהיה בסדר. נכון שילד בלתי חוקי אינו ממזר, אבל, כפי שאמרתי, הסבר הוא רב. ואין המדובר בבודדים אלא במאות אלפים. מה גרם למצב זה? חוסר האפשרות להתגרש, משום שהחוק הקשה על עשיית הסכמי גירושין.

אצלנו, מיום מתן חורה, יש דין שאפשר

להתגרש בהסכם. מדברים על עגונות, אבל אין בישראל עגונות. על פי רוב מסתדרים. אני יודע זאת מנסיון אישי של 21 שנה. היו מקרים חמורים מאד, והיו מקרים של מתעקשים, אבל למעשה יושב בביה-הסוהר רק יחיה אחד מחוץ סירוב לחת גט לאשתו. רק מקרים בודדים ביותר אינם באים

לידי סידור. ואם מדברים על יחיה זה, הרי הוא יושב בביה-תסוהר משום שהוא אדם שאיננו רוצה לעבוד. בשבילו זהו גן-ענן. אילו היו הולכים לפי דין תורה, או היו לוקחים את יחיה זה והיו מעבידים אותו - היה נותן גט במהרה. אלא שאי-אפשר לעשות זאת, מפני שאין זו עבירה פלילית, אם כי יתכן ואפשר לראות באי-ציות לביה-המשפט עבירה פלילית. לפי דין תורה כופין אותו בשוטים, ואני בטוח שאם היו נוהגים לו מלקות, פעה או פעמיים, היה נותן גט. אבל אומרים שאין זה דמוקרטי, וכתוצאה מכך כל הטבל. אולם הטבל של יחיה לא מדין תורה הוא. במקום לבקש מהרבנים לחקן את ההלכה, מוטב לחקן את החוק. אילו היו הופכים את העבירה של יחיה לעבירה פלילית, והיו מעבידים אותו - היה נותן גט.

איזה דבר ממשי יתן החוק הזה לאשה? להלכה יהיה רכוש לאשה, אבל לעולם לא חוכל למשנה. או שהיא תצטרך לוותר או שיסתובבו עגונות במדינת ישראל. השאלה היא, האם רוצים לעשות חוק דקלאראטיבי, או דקוראטיבי, אשר יגביל את בתי-הדין הרבניים ויעמיד אותם בפני הדילמה שיצטרכו לפסוק נגד מצפונם, או מוטב ללכת בדרך הפשרה וההסכמה. תועלת בכך אינני רואה. אלא מה? החוק כבר נתקבל בקריאה ראשונה, ופסור בלא כלום אי-אפשר. לפי דעתי, יסוד החוק צריכים להיות ההסכמים. זה לא עומד בניגוד לדין תורה.

ד. ארזי: זה כתוב בחוק.

הרב גולדשמידט: אבל צריך למחוק את סעיף 5, וזאת מותר לעשות בקריאה השניה. זה לא יוצר, זה בניגוד לדין תורה, ולדעתי יהיו לכך תוצאות חמורות מאד.

י.ה. קלינגהופר: אדוני דיבור קודם על הצורך בחינוך, על כן צריך לסמור גם על חינוך ולא רק על חוק. האם אדוני אינו חושב, שמעיק 5 יכול להשפיע בכיוון של חינוך הציבור, במובן זה שהוא ידרבן בני-זוג לעשות הסכמים?

הרב גולדשמידט: חינוך זה ענין של דור או שני דורות. בינתיים ניקח מהבעל או מהאשה רכוש לא להם, כדי לחנך את הציבור. זה לא מתקבל על הדעת. לחינוך צריך לחפש דרכים חינוכיות ולא באמצעות חוק.

שאלה השאלה: האם החוק המוצע יעודד גירושין? לנו ברור שכן. חיי הנישואים אינם חיים אידיאליים. המיד יש משברים. כמעט ואין משפחה ללא משברים. לעתים נדמה לאחד מבני הזוג או לשניהם שאין מוצא, אבל כעבור זמן החיים חוזרים למסלולם והענין מסתדר. ראינו מקרים של מחלוקות חמורות מאד שבסופו של דבר לא נסתיימו בגט. אני מכיר מקרה של בני זוג אשר רבו והתדיינו שבע שנים, עברו את כל בתי-המשפט בארץ, ובסוף השלימו מפני שלא יכלו להסדר לגבי הילדה. היום בעיית הרכוש ובעיית הדירה היא בעיה רצינית. אם נחלק את כל הרכוש עוד לפני הגט, ונניח לכל אחד גרונייה-גירושין, זה בוודאי יעודד גירושין.

סעיף 10(4) קובע, שביה-המשפט רשאי לקבוע את חלוקת הרכוש בתאריך מוקדם ממקיעת הנישואים. לי ברור שאם תהיה אפשרות כזאת, ויתכן שפעם יינתן פסק-דין שיש "לחתוך" עוד לפני הגירושין - יהיו משפטים יום-יום. גם עורכי הדין יחננו עצה כזאת ללקוחותיהם; צננסה; אולי ביה-המשפט יחליט על חלוקת הרכוש במועד מוקדם יותר? זה יביא לגירושים ולמשפטים בלי סוף. זאת בנוסף להסמכת השופט לקחת מרכושו של האחד ולתת לשני, ללא כל חוק אלא על פי שיקול דעתו בלבד. ומדובר לא בערכאה שדנה בעצם הגירושין, ושיורדת לעומקם של דברים, אלא בביה-משפט שדן בענין שולי, משום שעצם הגירושים הם הענין המרכזי.

דיברתי בפעם הקודמת על סעיף החנווני. יש לזה עוד אספקט - של הידועה בציבור. נדמה לי שזהו החוק הראשון במדינת ישראל המכניס את הידועה בציבור לא לתוך חוק פיסקלי אלא לחוק הדן בענייני אישות. לבעיית החנווני, כפי שאמרתי בישיבה הקודמת, בוודאי אפשר היה למצוא פתרון במסגרת חוק אחר. אבל כלום הוצפה המדינה במשפטים, שחנווניים מגישים נגד בן הזוג השני בטענה: אשתך קנתה אצלי ולא שלמה - אחת השלם? לא שמעתי שניין זה מעורר קשיים כלשהם. בכל אופן, היום על החנווני להוכיח, שבן הזוג השני אמנם השתמש באותם מצרכים שאשתו קנתה. עתה אפשר יהיה להגיש תביעות בקלות, ללא צורך בשום הוכחה. החנווני בוודאי איננו בקיא ביחסים שבין הבעל לאשה. יחכן והאשה מקבלת מזונות; יחכן והבעל לא חי בבית; מעכשיו כל זה לא חשוב ויהיו משפטים בלי סוף.

הה"כ פרוש שאל, מהי משמעות הפסוק בשטר האירוסין "וישלטו בנכסיהם שווה בשווה". מקור הדברים בחשובת המהרי"ק, מגדולי הפוסקים באיטליה. פסיקתו היחה בעקבות מקרה בו הבעל לקח את כל הרכוש שלו ושל אשתו בטענה שהיא מורדת בו, ולכן, שצן, מותר לו לקחת את הכל. והוא הוריק את הבית. העניין הובא תחילה לפני רבני פרג ואחר-כך - לפני המהרי"ק. ופסיקתו של המהרי"ק היחה: קודם-כל עליו להביא ראיה שאין אשתו נוהגת עמו כשורה; זאת הוא יכול לעשות על-ידי עדים כשרים; בדרך-כלל השכנות מהימנות להעיד, אלא אם כן הן קרובות מדי לאשה; כל זמן שלא הביא ראיה אין כל ספק שאת שלה הוא לא יכול לקחת; אבל לא רק זה; אפילו מה שהוא הכניס אין הוא יכול להוציא; כי רכוש שניהם נועד שיהנו ממנו הבעל והאשה גם יחד; נכסי שניהם משועבדים לפרנסת המשפחה; ואף יותר מכך הוא אומר - וישלטו בנכסיהם שווה בשווה, לקיים מה שנאמר בתורה... לכן הוא גוזר על הבעל להחזיר כל מה שתפס והבריח - הן מרכושו שלו והן מרכושה של אשתו. והוא מסיים: אי-אפשר לסבול שכנות ישראל תהיינה הפקר. זו ההלכה של דין תורה. הרכוש עומד לרשות שניהם, לצורך פרנסת המשפחה. כפי שאתם רואים, ההלכה חמיד צודקת.

יש דין שלבעל זכות בפירות תמורת פיקוח על נכסי האשה או תמורת פדיון. נניח שיש עניין של פדיון שבויים: הוא צריך להביא את האשה מעבר למסר הברזל ותמורת זה עליו לשלם.

מה שאני רוצה להדגיש הוא, שיש לנו בתורה מספיק דינים, שעמים אחרים יכלו להתברך בהם, ועל פי רוב כל עניין מסתדר. יש רק מקרים בודדים בלבד שחוק זה אולי יחרום לפתרונו, אבל לעומת זאת הוא יגרום הרבה בעיות וקשיים. אם נשקול זה לעומת זה נראה שהתועלת תהיה מועטה מאד בהשוואה לנזק. לכן מהות החוק צריכה להיות: הסכם נישואין, ובאין הסכם - לפי דין תורה.

ב. הלוי: לא הבינתי את ענין "וישלטו בנכסיהם שווה בשווה".

הרב גולדשמידט: הכוונה היא לתקופת הנישואים, לתקופה שהם חיים יחד, ולא לגירושין.

ב. הלוי: ואם נצמיד את החוק לתקופת הנישואים?

הרב גולדשמידט: יהיה עוד יותר גרוע. יתחילו לריב. במדינת ישראל יש מקרים רבים בהם הנשים נושאות בעול הבית. איזה רכוש יש, בדרך-כלל, לבני זוג ממוצעים? דירה, שעל פי רוב היא גם רשומה על שם שניהם. יוצא שהחוק מיועד בעיקר לעשירים. מכל מקום, אם החוק יעניק לאחד מבני הזוג את ההרגשה שיש לו רכוש, שהוא זכאי למחצית הרכוש - ירבו משפטים בישראל ויתחלכו בה עגונונים.

הרב ישראל:

ראשית כל אני רוצה להדגיש ביתר הדגשה מה שנאמר כבר: החוק אינו בר-כיצוע מבחינה מעשית. הוא לא יביא שום חועלת, אלא ערכו יהיה הפגנתי בלבד. כשאני אומר זאת אני יוצא מחוץ הנחה שאין המחוקק מתכוון לערער - בהצעת חוק זו - את חוק הנישואין והגירושים, אפילו לא בדרך עקיפין. אלא, כפי שמוסבר בדברי ההסבר לסעיף 1: "הסעיף מגדיר את משמעותו של הסכם נישואין... אף המשפט העברי מכיר בחופש ההתנאה בדברים שבממוץ בין בעל ואשתו". כלומר, אנחנו מתייחסים לחוק זה כאל מעין הסכם. הרי אין החוק המוצע מתכוון לפגוע בחוק הקיים של נישואין וגירושים, ומבחינה זו נדרשת הסכמה מלאה של שני בני הזוג למקרה של גירושים. הסכמה זו לא תינתן, אלא אם כן שני בני הזוג חושבים שלא קופחו, או שהחנאים האובייקטיביים מתייבים לצד האחד להסכים מתוך שהוא מעוניין לגמור. לכן אין לחוק המוצע כל ערך מעשי. הצדדים יכולים להסכים לכל דבר על אף האמור בחוק זה. אם האשה מעוניינת יותר בגט - היא תוותר; אם הבעל מעוניין יותר - הוא יוותר; העיקר הוא, שבאין הסכם הנישואים לא יפקעו. החוק המוצע יכול רק לסייע לריבוי מקרים של עגונות, ואיננו סבור שזו כוונתו.

כאמור, החוק הזה לא יבוצע בפועל, באין הסכמה של שני הצדדים, אלא אם כן בית-המשפט יהליט לפסוק על חלוקת הרכוש בלא קשר עם הגירושים עצמם. לדעתי, הוא רק יוסיף מרידות ויעודד התעקשות אצל אותו צד שלא ירצה לוותר.

נשמעה כאן הטענה: כלום אין הכנסת ריבונות לחליט בעניינים אלה ולחייב גם את הרבנים, כפי שהוקמה מחייבים את כל אזרחי ישראל? הזכרתי זאת גם בפעם הקודמת: ההלכה פוסקת בפירוש, שפקודת מלך שהיא בניגוד לדין תורה אין שום חובה לציית לה. יש סמכות הרבה יותר גבוהה מהמלך, ואין המלך רשאי לשנות בהוא זה בדיני התורה.

כמובן שהכנסת עצמאית לחלוטין לחוקק את חוקיה, והיא גם ריבונית. השאלה היא, האם היא צריכה להשתמש בסמכותה ובכוחה, כדי לחוקק חוקים היכולים להתפרש כגזרות שהציבור אינו מוכן ואיגו רוצה לקבל. אני סבור שמגמת הכנסת היא לתת גושפנקא או סמכות חוקית לבסיס מוסרי קיים. כלומר, לתת לבוש חוקי לגורמות מוסריות קיימות. איננו חושב שיש לכנסת מגמה להטיל דברים שהם בניגוד להכרת האנשים.

יסודות ההלכה מהווים שלימות אחת - "משפטי השם צדקו יחדיו". מה פירוש הדבר? אם יש משפט אחד לזכות יש גם משפט אחד לחובה. אי-אפשר להפריד בין זה לזה וליטול רק את האחד. במלים אחרות: כאשר דנים בסוגיה מסויימת אי-אפשר פעם לפסוק לפי דין ההלכה ופעם לפי שיטה משפטית אחרת. אם נוהגים בעת זבעונת אחת לפי שתי שיטות משפטיות ממילא יש אי-צדק.

התורה מטילה חובות מסויימות על אבי המשפחה. חובות אלה אינן נפסקות עם פקיעת הנישואין. עליו לדאוג לטובת המשפחה גם במקרה של פירוד. הרי הילדים נשארים וכולם בחיוב הבעל-האב. החוק המוצע איננו משנה את החובה הזאת של האב. הוא חייב גם במזונות אשתו. גם אחרי שחכמים חיקנו "מעשה ידיה חחת מזונות" יכולה האשה לומר "איני נזונת ואיני עושה" ואין הבעל יכול להגיד "איני זנן ואיני נוטל מעשה ידיך". מכל מקום, על פי רוב מעשה ידיה אינם מספיקים, והחובה נשארת נוטלת על הבעל ללא כל החייבות מצד האשה.

אעמוד בקצרה על תפיסת מעמד האשה לפי ההלכה. יש הסבורים כי "כבוד בת המלך בביתה פנימה" פירושו לסגור את האשה בדלת אמות הבית, כעין שבועה, כשאין היא יודעת מה מתרחש מחוץ לבית. הפירוש הזה הוא דחוק מאד מהתפיסה האמתית של היהדות. יש ספור ידוע על הרבנית מבריסק, שהיתה אשה בעלת שם בזכות עצמה. כאשר הרבי מבריסק נתקבל שם לכהונה, לפי המינהג המקובל הוציאו את הסוסים מהריתמות ונרחמו בעלי-בית אמידים לסחוב את מרכבת הרב כאות מיוחד לחלוקת כבוד. במרכבה ישבה גם הרבנית. שמע הרבי שמחלשיים בעלי-הבית ביניהם: את הרבי אנהנו חייבים לסחוב, אבל מה פה עושה הרבנית? האם גם אותה אנו חייבים לסחוב? שמע הרבי ואמר: אה, אנשי בריסק, יודעים היטב שעירכם מלאה חכמים וסופרים וחלמידי חכמים ואין אתם צריכים לתורת; בעצם, לא הייתם צריכים לקחת אותי לרב, כי יש לכם מספיק משלכם (כל יהודי יניח את שם חלמיד חכם). אלא מה אתם צריכים? אתם צריכים שמישהו יבוא ויטיף לכם מוסר וזהו מוכרחים להכניע לו. עד כאן הכל טוב ויפה, אבל מי יטיף מוסר לרב? אין זו אלא הרבנית... כלומר, כבוד האשה מיועד בעיקר להשפיע על הבעל ועל חינוך הילדים. האשה-האם היא אשר צריכה לחנן את הילדים ללכת בדרך הנכונה והשפעתה המפתח צריכה להיות מורגשת בבית. זהו פירוש הפסוק "כבוד בת המלך בביתה פנימה".

ובכן, מתוך מגמה זו פטרה ההלכה את האשה מחובת המזונות, מחובת עול פרנסת הבית, וממילא השאירה בידי הבעל את האפשרות לנהל את הרכוש ולדאוג לפרנסה. כפי שכבר אמרתי, וגם אחרי פירוד המשפחה נשאר חלק גדול של חובות הבעל עליו - לפעמים לא פחות מאשר קודם - מפני שאנחנו מטילים על הבעל גם את חובת הטיפול בילדים. הוא צריך לתת לילדים לא רק מזונות ממש, אלא לשלם עבור כל הטיפול וההחזקה הכרוכים בגידולם. מה עושה החוק המוצע? מצד אחד גוזל ממנו את האפשרויות הכלכליות שהיו לו קודם, ומצד שני משאיר בעיניו כל החובות שהיו מוטלות עליו. עלינו לראות את החמורה השלימה. גם חז"ל דאגו לאיזון, אבל איזון במובן של חלוקת חפיקים. אז האיזון צודק. ואם מציץ מישהו להפר את האיזון בכיוון אחד - צריך לחקק בכיוון השני. התוצאה ההגיונית מהסדר איזון המשאבים, כמוצע בחוק זה, צריכה להיות הטלת חובה מזונות גם על האשה. האם זה יהיה נכון? הרי סוף-סוף האשה נשארה הצד החלש; עליה לדאוג להחזיק בשניה ולבנות בית עם בעלה החדש. האם היא מסוגלת ליטול על עצמה עול הנובע מנישואיה הקודמים? משום כך הטילה החורה עלינו לשמור על חוקיה. כי משפטי השם יחדיו צדקו ואי-אפשר להפריד ביניהם.

אני חושב שהפיקציה המשפטית בסעיף 5, הרואה

אנשים כאילו עשו הסכם מבלי שידעו על מה הם מסכימים, ולא כל ייכן החלת הוראות החוק באופן ישיר, הם בניגוד לעיקרון המוסרי והצודק של עצם הרעיון של חובות וזכויות כשלימות אחת כפי שהוא גלום בדיני ישראל.

היושב-ראש שאל: הרי יש לא מעט חוקים אחרים

שאיש איננו יודע אותם והם מחייבים. יש הבדל. כל החוקים האלה נוגעים לחיי הנישואים וחלים בזמן הנישואים, ובכלל זה "וישלטו בנכסיהם שווה בשווה". כלומר, בעת הנישואים לאשה הזכות להשפיע ולהביע דעתה, כדי שיהיה איזון מלא בעת הנישואים. אולם החוק הנדון מדבר לא על חיי הנישואים אלא על הפירוד. וכבר אמרנו שכל מקרי הגירושין נעשים על פי הסכם, כך שמבחינה זו אין כל הבדל.

ולסיום: אם חיינו עם דיני התורה אלפי שנים,

כאשר בני אדם גידלו בנים, השיאום ואף נפרדו זה מזה, ולא ראינו שום תקלות חמורות בשטח זה - אין שום סיבה מדוע לא נמשיך לחיות גם להבא עם אותם החוקים. נכון שהכנסת צריכה לדאוג לחקנת הציבור, אבל בשטח

דומה שכבר דאגו מספיק. אני חושב שכל בעיה אשר מתעוררת או תתעורר בעתיד, אפשר למצוא לה פתרון במסגרת ההלכה.

היו"ר י. גולדשמידט: בזה סיימנו את שלב ההחלטות. אין לי אלא להודות לרבני גולדשמידט וישראל, אשר הופיעו לפנינו והבהירו לא רק את השקפתם, אלא גם את השקפת ההלכה ואת הצד הסיסטמטי של חקיקת ההלכה בענין זה. הוועדה, בהמשך דיוניה על סעיפי החוק, בוודאי תחשב בדברים שנאמרו. אם נראה צורך בהבהרות נוספות, נרשה לעצמנו לפנות אליכם שוב.

הרב גולדשמידט: אנחנו מוכנים להופיע בכל שעה.

היו"ר י. גולדשמידט: אני רוצה להזכיר לחברי הוועדה, שבחוברת רקע להצעת החוק, שהוכנה על-ידי ד"ר רקובר, יש חומר רלבנטי, ובכלל זה חשבות המהר"ק שהוזכרה כאן. זה מאפשר לכל חברי הוועדה לעיין ברקע ההלכתי של הפסיקה.

בדיון שהיה לפני ארבעה שבועות הגענו לסעיף 6 ולסוגיית השותפות או הפרדה ברכוש בזמן הנישואין. תחילה הושמעה דעה המשלימה עם המצב כפי סעיף 6 מניח אותו, דהיינו שאין שותפות בנכסים תוך כדי הנישואים. אחר-כך הועלה הרעיון על-ידי כמה מהחברים, שמה ההסדר הזה טעון בדיקה ורביזיה. אני מבין שפרופסור ידין הוהר בינתיים בסוגיה זו ויש לו להעיר כמה הערות שיחזירו את הדיון למקומו.

סעיפים 6 ו-7

א. ידין: ברצוני להגיד תחילה מלים אחדות על מיבנה החוק. הצעת החוק הקדימה את הסכם הנישואין לפני סעיף 5, הדן בהסדר איזון המשאבים. מסיבה אחת בלבד: השבנו שמכיוון שלפי המשפט העברי יחסי המון הם ענין של החנאה בין בני הזוג, צריך לבנות את כל הענין על בסיס של הסכם ביניהם. לא הייתה שום סיבה אחרת לרנות את החוק בצורה כזאת, ואילו לא השיקול הזה היינו מתחילים עם מה שמהווה עכשיו הפרק השני, ובסוף היינו מוסיפים את הסעיף שאפשר גם להתנות אחרת, באיזו מידה וכו'. מאחר שלא דק בוועדה, אלא ביחר חוקף גם מצד חברי מועצת הרבנות הראשית הובעה התנגדות למיבנה הזה ולסעיף 5, כלומר להעמדת הענין על איזה הסכם פיקטיבי ומשוער, אין מצדנו כל התנגדות לשנות את מיבנה החוק ולהתחיל במה שמהווה את הפרק השני.

אשר לעצם החוכן של הפרק הזה, בישיבה לפני ארבעה שבועות התעוררה השאלה, האם יהיה זה נכון שבשיטת איזון המשאבים תהיה קיימת הפרדה גמורה, מבחינת הבעלות על הרכוש, בין הבעל לאשה במשך כל תקופת קיום הנישואים, כפי שנאמר בסעיף 6. יש שיטות היוצאות מהנחה יסודית הפוכה. הן יוצאות מההנחה, שקשר הנישואים בין הבעל והאשה יוצר גם קשר רכושי ביניהם, ועקרונות כל הנכסים שלהם נעשים משותפים. יכולים להיות סוגים מסויימים של רכוש, כגון רכוש שכל אחד הביא לפני הנישואים, שלא ייכללו בשיתוף הזה, אבל בסיס השיטות הללו הוא, שהנישואים יוצרים שותפות כללית בנכסים.

י.ה. קלינגהופר: לפי המהר"ק זה גם המצב לפי ההלכה.

ד"ר רקובר: על פי הסכם.

א. ידין: כבר בדברי ההסבר להצעת חוק היחיד והמשפחה הסברנו ארוכות את השיטות השונות והיחידות.

והחסרונות השונים שלהן. על כל פנים, ההצעה שלנו איננה הולכת בדרך זו כי אם בדרך החקיקה המודרנית, אשר נתקבלה קודם בארצות הסקנדינביות. אחר-כך בצרפת, בגרמניה, בקוויבק ועומדת להתקבל באונטריו, וש אפשר להגדיר אותה בכינוי קצר כשותפות דחויה, ז.א., כשיתוף שעיקר משמעותו מתבטאת לא במשך הנישואים, כי אם בסופם.

מצד שני, גם לי נראה, שלא מודגש בהצעת החוק, במידה מספיקה, המומנט השיחופי של בני הזוג במשך קיום הנישואים. לכן אני מנסה לערוך את הסעיפים האלה בצורה מסויימת, ומתוך שלימות מסויימת, כדי לבטא את הרעיון שגם במשך הנישואים צריך להיות איזה קשר רכושני בין בני הזוג, שימונע את החשש שמא בן הזוג האחד יעשה בנכסיו פעולות, אשר בסופו של דבר יכשילו את זכותו של בן הזוג השני לפי סעיף 7 של ההצעה. גם בהצעת החוק כפי שהיא נוסחה יש הוראות המכוונות להחליש את החשש הזה, והן כלולות בסעיפים 3 ו-4, אבל היות והן נמצאות בפרק המדבר על הסכמים, מתקבל הרושם כאילו על הסדר איזון המשאבים אין הן חלות. לכן צריך להעביר את הסעיפים האלה לפרק השני.

נוסף על מה שנאמר בסעיפים 3 ו-4, נדמה לי שיש להוסיף עוד סעיפים - אם כי אינני אומר זאת בפסקנות בשלב זה - המחזקים את מעמד בן הזוג, תוך כדי הנישואים, בפני פעולות של בן הזוג השני העוללות לפגוע בסיכווי הצד השני בעת איזון משאבים. בעניין זה אני חוזר עוד הפעם לאותה הצעה של חוק היחיד והמשפחה, בה היו הוראות נוספות על אלה הקיימות. הן נמצאות בהצעה ההיא לא כחלק של איזון המשאבים, אלא כחלק קצת אחר, אבל לא חשוב להכנס עתה לפרטים אלה. עובדה היא שבאותה הצעה היו הוראות נוספות בכיוון זה של שיתוף מסויים, או קשר במידה מסויימת, בין הבעל והאשה גם במשך קיום הנישואים, במשטר שאנחנו מציעים כאן.

אני מתחזק ברעיון זה על-ידי החומר החדש שקיבלתי מה"לורד קומיטש" באנגליה, ב"וורקניג פייפר" מס' 42. זהו גוף סטטוטורי שעוסק בריפורמה משפטית בשטחים רבים וגם בשטח הזה. הם הגיעו עכשיו לפרסום מספר ביניים, המציג את הדין הקיים באנגליה, מנתח את חולשותיו וגם צדדיו החזקים ומשרטט שרטוט-ראשוני את ההצעות לתיקונים. עיקר המטרה היא להציג בפני הציבור שורה של שאלות המתייחסות לנושא זה, ועל פי התגובות בציבור יגש ה"לורד קומיטש" בשלב מאוחר יותר לגבש הצעות.

בחומר שהוועדה הזאת מביאה הם מתייחסים לשיטות הנהוגות בסקנדינביה, בגרמניה, בצרפת, בקוויבק, באונטריו וגם בישראל. כמו כן הם מביאים את המציה הצעת-החוק הנדונה (אני שלחתי להם את החרגום האנגלי של הצעת-החוק).

ההצעות המועלות באותו מסמך מאד דומות לכללים בהצעה שלנו, אבל הם גם כוללים הוראות נוספות בעלות אותו אופי שקודם הזכרתי. כלומר, גם הם קובעים שבמשך קיום הנישואים עקרונות חלה הפרדה ברכוש בין הבעל לאשה; אף על פי כן, הם בכל-זאת מציעים דברים המונעים את האפשרות הבלתי מוגבלת שאחד מבני-הזוג יוכל לשלוט בנכסיו בצורה שעלולה לסכן את זכותו של בן הזוג השני במקרה של סיום הנישואים, המביא לידי איזון המשאבים.

מה שאני מציע הוא, שהוועדה המשיין לדון בסעיפים כסדרם. בינתיים אשתדל להכין הצעה המארגנת את הסעיפים בצורה שצריכה להתקבל כאשר מקדימים את הפרק השני לראשון והכוללת גם הוראות נוספות אלה.

היו"ר י. גולדשמידט: אני רוצה להפנות את תשומת לבכם למכתב ששלחנו לכל חברי הוועדה, בצירוף שלושה קטעים מה"אקונומיסט" המחייחים לסעד משפטי וליחסי ממון בין בני זוג.

המאמר הוא מה-30 באוקטובר, תחת הכותרת "פמילי פרופרטי", ובו תמצית המגמות החדשות. המאמר פותח בכך, שבאנגליה הייתה מסורת מ-1882 של הפרדה גמורה, וזו ראשית הגממה להבטיח זכויותיה של האשה. ואילו ה"וורקינג פלימר" מכיל הצעות בכיוון של שותפות ומתן זכויות הרבה יותר גדולות לאשה, תוך הנישואים, ברכוש שהיה לבעלה. קריאת המאמר נותנת לנו להרגיש את הרוח שנושבת, שכנראה היא חדשנית לגמרי בהשוואה לרוח שהייתה שם וגם בארצות אירופיות אחרות.

פ. פרוש: ברצוני להעיר כמה הערות לסעיפים 6 ו-7. בסעיף 6 מתעלמת הצעה החוק מסוגי נכסים שונים כגון נכסי מלוג, נכסי צאן ברזל וכו'. ההכללה הזאת פוגמת לדעתי, משום שעל-ידי איזון משאבים אין אנו מתכוונים לשנות את זכויות בני הזוג לגבי פירות מנכסים. אני חושב שיש להתייחס לסוגי הנכסים השונים, וגם להרגיש, שאין באיזון המשאבים לשנות את זכויות בני הזוג על פי דין. סעיף זה נוסח בלשון כוללת מדי, ואין הוא מבטא את כוונתנו.

אשר לסעיף 7, התגדרה של "פקיעת הנישואין" היא הגדרה חדשה. אנחנו מדברים בדרך כלל על נישואין ועל גירושיהם, ולא על פקיעת נישואין.

היו"ר י. גולדשמידט: יש גם מונח של אחד מבני הזוג.

פ. פרוש: אינני בטוח אם אנחנו צריכים לנקוט כאן לשון של הגדרה חדשה.

למראית עין כאילו מעניקים לשני בני הזוג זכויות שוות. אולם למעשה אין מביאים בחשבון שהבעל חייב בכחובה, ויש עדות בישראל בהן רוסמים בכחובה סכומים נכבדים ביותר. ז.א. יש זכויות יתר לאשה. אינני חושב שזה מאזן את משאבי בני-הזוג.

אנחנו גם מתעלמים מכך, שאם הבעל חייב במזונות האשה והילדים, גם זה אינו תואם את עקרון איזון המשאבים. אם נשארת עליו החובה הזאת - איזה איזון יש כאן?

אני חושב שהוועדה צריכה להתייחס למה שהרבנים אמרו, דהיינו: כאשר קובעים מראש את איזון המשאבים אין אנו דואגים לשלום המשפחה. במקרים רבים עצם הדיונים על גט מעכבים את הגירושיהם. כאן כאילו ההסדר נקבע מראש, בשעה שהחדיינות על נכסים עשויה למנוע את הגירושים עצמם.

סעיף 18(ב) מחייב את בתי-הדין הרבניים לפסוק לפי חוק זה. פירוש הדבר, כופים על הדיינים לפסוק שלא בהתאם לבסיס הפסיקה שלהם. אינני חושב שאנחנו יכולים לחייב את הדיינים לפסוק לפי כלל שאינו עולה בקנה אחת לא עם ההלכה, לא עם דעתם ולא עם נסיונם. כשם שהם נאמנים לחוקי הכנסת, הם נאמנים גם לחוקי ההלכה. זו הסמיכות שהם קיבלו, ולסמיכות של רבנות יש אולי עוד יותר משמעות מאשר שמירת אמונים לחוקי המדינה. נראה לי שיהיה זה דבר מרחיק לכת אם נאמר לאדם: אמנם נשבעת קודם לכן להיות נאמן להלכה, אך דע לך שאתה צריך להתכבד למה שנשבעת קודם.

אם מדברים על שבועת אמונים כללית לפדינה, בלי לפגוע במאמנותם של הדיינים והרבנים לאותם דברים שקיבלו סמיכות עליהם - זאת הכל מקבלים בחפץ רב. אבל לומר לבתי-הדין שהם צריכים לחרוג מההלכה - נראה לי שזהו דבר חמור מאד. לדעתי סעיף זה מדגיש את החומרה שבסעיף 18 (ב).

א. אנטוריון: במה סעיף 7 עומד בניגוד להלכה?

פ. פרוש: בזה שקובעים כי יחלקו את הרכוש שווה בשווה בלי להתחשב בהתחייבויות הבעל. ברגע שאתה משאיר את הכתובה והמזונות על הבעל, ואינך מתחשב בזה בחלוקת הנכסים, אתה עושק אותו, אתה מקפח אותו. לפעמים מחצית משכורתו הולכת למזונות האשה והילדים. נניח שהוא חתם על כתובה של 50 אלף לירות. הרי זהו כל הרכוש שלו, ואתה מעמידו במצב קשה מאד.

אני חושב שבעקבות דברי הרבנים, שהיו דברים מבוטסים, היה טעם לתת את הדעת עליהם, ולא להמשיך את הדיון כאילו לא ארע דבר.

ב. הלוי: אני תומך בהצעה זו.

היו"ר י. גולדשמידט: גם אני לא חשבתי שלא צריך להיות שום המשך להופעת כבוד הרבנים. אולם סברתי שתחילה עלינו לעיין בפרוטוקולים שהופעתם, ולאחר מכן להחליף דעות על כך, ולהתייחס באופן שיטתי להערותיהם בדיונים שלנו. לא חשבתי שעלינו לעשות זאת היום, במחצית השעה שנותרה לנו לסיום הישיבה.

א. אנטוריון: כדי שזה יהיה מעשי יותר, הייתי מבקש להוציא תמצית של הדברים, לפי סעיפים או נקודות, כדי שנדע במה מדובר.

היו"ר י. גולדשמידט: גב' פלחי כבר הסציאה לי נייר הכולל את הטענות ששני הרבנים השמיעו בישיבה הוקדמת. את הנייר הזה נמציא לכל חברי הוועדה.

ג. ארזי: ברצוני להתייחס לסעיף 7. בסעיף (א) (1) נקבע, שהנכסים שהיו לבני הזוג ערב הנישואין לא ייכללו באותה שותפות אשר תחולק שווה בשווה. דעתי העקרונית היא, שהשותפות בין בני הזוג צריכה להיות בכל הנכסים, ללא כל הבדל, אבל אני מתחשב בטענה שזה יכול לעורר נוכלים. לא פעם בא נוכל ומוצא איזו אשה עשירה, אלמנה, רווקה או גרושה, נושא אותה לאשה ואחר-כך נוקשה. לאפשר לו ליהנות ממחצית רכושה - לא נראה לי. לכן אינני עומד על העקרון, שלדעתי הוא נכון.

אולם אני מערער על החלק השני של הסעיף, המדבר על נכסים שבני הזוג קיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואים, או נכסים שבאו במקום נכסים אלה. אני סבור שנכסים שבאו לאחד מבני-הזוג במתנה או בירושה צריכים להיות נכסים משותפים, אלא אם כן ננתן המתנה או המוריש מתנה בפירוש שהנכס לא צריך להיות משותף.

התעוררה שאלה לגבי נכסים אשר באו בתקופת הנישואים ממקורות כמו מפעל הפיס. אחד מבני הזוג קנה כרטיס וזכה בזכיה גדולה. אם הוא יטען שהזכיה היא שלו בלבד, אינני רואה בזה צדק.

פ. פרוש: של מי היו ארבע הלירות בהן נקנתה האיגרת?

ג. ארזי: לגבי דידי אין לשאלה זו חשיבות. כלום אפשר לומר שאותן 4 לירות באו לאחד מבני הזוג בדיוק מאותו כסף שהוא הכניס לפני הנישואים?

אבל אני מרחיק לכת ואומר: אפילו פירות של נכסים שהיו לבני הזוג ערב הנישואים צריכים להיות משותפים. נניח שלאחד מבני הזוג היה פרנס. לפי הרישאה של הסעיף זהו רכוש נפרד שאיבנו נכלל בשותפות עם פקיעת הנישואים. אולם מדוע הפירות של הפרנס לא יהיו משותפים?

זה אמנם הדין לפי סעיף 7.

א. י. דיין:

לגבי פירות בזמן הנישואין - ברור שהם משותפים.

י. ה. קלינגהופר:

משום שגם אם הנכסים הם נפרדים, הרי הפירות נוצרו בעת הנישואין.

הינ"ר י. גולדשמידט:

לפי ניטוח הצעת החוק הפירות הם משותפים, משום שהם אינם בבחינת נכס שהיה לאחד מבני

י. ה. קלינגהופר:

הזוג ערב הנישואין.

איבני בטוח אם הניטוח אמנם מטא את הרעיון הזה.

ג. ארזי:

אני סבור שיש לדון בשאלת ארגון החוק לפני שנפשיך בדיון על הסעיפים.

ח. י. צדוק:

כפי ששמענו, פרופ' דיין יכין הצעה בכיוון זה.

הינ"ר י. גולדשמידט:

הישיבה נועלה בשעה 11.00.